

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

dr. Makács Adrienn

A KÖTELESRÉSZRE VALÓ JOGOSULTSÁG, A KITAGADÁS
ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI PROBLÉMÁI

A PhD értekezés tézisei

MISKOLC

2023

Tartalom

I. Az értekezés tárgya, célkitűzései és felépítése	3
II. A kutatás során alkalmazott módszerek	7
III. A kutatás eredményeinek összefoglalása és azok hasznosítása	8
IV. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények.....	15

Az értekezés lezárásának dátuma: 2023. május 22.

I. Az értekezés tárgya, célkitűzései és felépítése

Végintézkedési szabadsága alapján az örökhagyó szabadon döntheti el, hogy halála esetére kíván-e vagyonáról rendelkezni, illetve azt a jogszabályok keretein belül milyen tartalommal kívánja kitölteni, háttérbe szorítva így a törvényes öröklési rend érvényesülését. A jogalkotó a kötelesrész intézményével azonban kétségkívül korlátot helyez a végintézkedési szabadság elé: annak biztosításával a jogrendszerek alapvető célja ugyanis az, hogy az örökhagyó legközelebbi hozzátartozóinak vagyoni érdekét védjék azáltal, hogy számukra részesedést nyújtanak a hagyatékából még az örökhagyó akaratával szemben is. A végintézkedési szabadság másik korlátja szoros összefüggésben van az elsővel, a kötelesrész iránti igény örökhagyó általi, egyoldalúan megvalósítható kioltása ugyanis egyedül a kitagadás jogának gyakorlásával valósulhat meg, amelynek a törvény szintén határt szab a kitagadáshoz vezető indokok taxatív felsorolásával. A kitagadás jogintézménye az öröklésből történő kiesés speciális alakjaként került szabályozásra az öröklési jog területén belül. A kitagadás abban különbözik az öröklésből történő kiesés egyéb eseteitől, hogy ebben az esetben a jogalkotó egyedül az örökhagyóra bízta annak eldöntését, hogy ki akarja-e teljesen zárni örököseit az utána történő öröklésből. A kitagadás különleges, a kötelesrészre is kiható kiesési ok az öröklésből: az örökhagyó a Polgári Törvénykönyvben taxatív felsorolt okok fennállása esetén, ezen okokra végintézkedésében hivatkozva a kötelesrészükből is kirekesztheti az arra törvény szerint jogosultakat.

Jelen értekezés áttekintést nyújt a kötelesrész és a kitagadás jogintézményeinek fejlődéséről azok szabályozásbeli megjelenésétől kezdve napjainkig: az előbbi jogintézmény esetén kiemelt figyelmet fordítva annak a végrendelezési szabadsággal és a kötelesrészre jogosultak védelmével kapcsolatos pontjaira, míg a kitagadás esetén arra fókuszáltunk, hogy a jogintézmény alapjául szolgáló magatartások körét a jogalkotó milyen módon és milyen indokok alapján határozta meg. Igyekeztünk górcső alá venni az idők folyamán keletkezett jogirodalmi értelmezéseket, és ahol azok rendelkezésre álltak, a gyakorlati alkalmazás termékeit is. Ahhoz, hogy fel lehessen vázolni egy adott korszak kitagadási rendszerét, feltétlenül szükséges először tisztázni a törvényes öröklés rendjét és a kötelesrészre jogosultak körét, valamint kötelesrészük mértékét, hiszen ezek adják az alapját a kitagadás jogintézményének. A kitagadási okok rendszere erősen gyakorlatorientált intézmény, azok valódi tartalommal való megtöltése mindig a jogalkalmazásra hárult. Több kitagadási magatartás esetében is elmondhatónak tartjuk, hogy a törvényt olvasva tulajdonképpen jelentésük nem feltétlenül bontakozik ki előttünk, de látni fogjuk, hogy a sokszor egyértelműnek tűnő normaszöveg értelmezése is számos nehézséget okozott és okoz a jogalkalmazásban.

Meglátásunk szerint a kitagadási magatartások valódi tartalmáról a létrejöttük folyamatában szerepet játszó álláspontok ismeretében – javaslatok, indítványok, tanulmányok - és a jogalkalmazás termékeinek áttanulmányozása után kaphatunk pontos és teljes képet, ezek együttes ismeretében lehetséges jelentést kapcsolni a törvény szövegéhez. Az értekezés tehát alapos jogtörténeti elemzéssel bír, mert a kötelesrész és a kitagadás tartalmának megértéséhez elengedhetetlennek gondoltuk végigvezetni azok kodifikációs előzményeit, láttatni változásukat és jelentésük alakulásának folyamatát a jogalkotásban. Látni fogjuk, hogy miként vélekedtek a kodifikátorok, a jogirodalom és a jogalkalmazás kortárs szereplői a kötelesrész intézményéről, valamint a kitagadási okok valódi tartalmáról, amely álláspontok fontos támpontokkal szolgálnak valódi jelentésük megértéséhez, szabályozásbeli létezésük miértjéhez és ezek által minél helyesebb gyakorlati alkalmazásukhoz. A többi európai állammal ellentétben Magyarországnak csak 1959-ben lett polgári törvénykönyve, a törvényes öröklés szabályait, a kötelesrész és a kitagadás jogintézményeit, azok kialakulásának hátterét ezért hosszú, de érdekes és eseménydús út jellemzi, amelyet érdemes bejárni, mert figyelemre méltó jogelméleti álláspontokat, felvetéseket, és kodifikációs megoldásokat ismerhetünk meg az elemzett jogintézmények kapcsán, amelyek más megvilágításba helyezik őket. Noha a magyar öröklési jog 1848-ig a kötelesrész intézményét nem ismerte, fontosnak tartottuk megvizsgálni az ezt megelőző öröklési jogi szabályozásban megjelenő végrendelkezési szabadság alakulását is, hiszen Szent István király amellet, hogy bevezette a napjainkban is érvényesülő törvényes öröklési rendet, már lehetővé tette a végrendelkezést is. Látható lesz, hogy az Árpád-korban a végrendelkezés lehetőségének bevezetésével hogyan alakult az egyéni autonómia és az állam érdekeinek egymással való kapcsolata, majd az is, hogy az ősiség törvénye milyen hosszantartó hatást gyakorolt a magyar öröklési jog fejlődésére.

Az értekezésben külföldi kitekintésként a német, osztrák és a francia jogrendszerben megjelenő szabályozást vizsgáltuk meg, ugyanazon elvek mentén haladva, mint a magyar szabályozás esetében. Felvázoltuk az elemzett külföldi jogrendszerek törvényes öröklésre és a végintézkedésre vonatkozó szabályait a kezdetektől napjainkig, az érdemtelenység és a kitagadás intézményeinek megjelenését, illetve igyekeztünk minél több jogirodalmi álláspontot, valamint esetenként gyakorlati példát is fellelni és bemutatni.

A törvény szövegéből – nemcsak a magyar Polgári Törvénykönyvből, de az elemzett magánjogi kódexekből egyaránt - levezethető a kitagadás szoros értelemben vett, gyakorlati definíciója. Tudjuk tehát, hogy a kitagadás mit jelent a jogszabály szerint, amely megfogalmazás a kitagadás következményét jeleníti meg: a kötelesrészre jogosult a törvény által biztosított örökrészből az örökhagyó akaratának jóvoltából semmit sem kap. A kitagadás jogintézménye emellet megközelíthető egy másik, elméleti oldalról is: egyértelműen az adott örökhagyó személye ellen irányuló magatartáshalmaz, amelynek az örökhagyó részéről vagyoni, és nem személyi

következményei lesznek, és amely egyedül az örökhagyó döntésétől, mérlegelésétől függő jogkövetkezmény.

Az értekezés célja, hogy bemutassa a kötelesrész és a kitagadás jogtörténeti fejlődésén átkalauzolja a kitagadási magatartások értelmezésének és alkalmazásának elméleti, valamint gyakorlati problémáit, nehézségeit, valamint fejezetenként rávilágítson az elemzett szabályozás erősségeire, negatív elemeire, néhol új vagy eltérő megoldási javaslatot kínálva.

Melyek lehetnek vajon a kitagadás jogintézményének azon problémái, amelyekre érdemes különös figyelmet fordítanunk?

Elsődlegesen azt a tényt, mint kiindulópontot célszerű kihangsúlyozni és megvizsgálni, hogy léteznek nem konkrétan megfogalmazott kitagadási magatartások, amelyeket homályosságuk okán nehéz behatárolni vagy esetről-esetre változhat a jelentésük, illetve időről-időre bővül, vagy módosul a tartalmuk. Ezek már a kitagadás jogintézményének bevezetésétől kezdve jelen vannak a szabályozásban. Az előbbi mellett azonban látni fogjuk azt is, hogy némely első olvasatra világosnak tűnő kitagadási rendelkezés miként válik homályossá, amint közelebbről megvizsgáljuk annak lényegét: a jogszabály elemeit és gyakorlati megítélését. Kísérletet tettünk továbbá az értekezésben annak bemutatására is, hogy a fentiek mellett létezhetnek még olyan emberi magatartások, amelyeket nem lehet a taxatív szabályok körébe sorolni, mégis olyan elítélendő viselkedésformákról van szó, amelyek nemcsak a kitagadó örökhagyó szerint, de akár a közfelfogás szerint is érdemessé teszik az örököszt az öröklésből való kiesésre.

Az előbbiekből következően a kitagadás legfőbb elméleti és egyben gyakorlati problémájának egyrészt talán azt tekinthetjük, hogy abból adódóan, hogy a jogalkotó nem hozott létre fogalomrendszert, illetve nem adott behatárolási elemeket az elvont megfogalmazású kitagadási okok tartalmához – hozzátéve, hogy némely kitagadási magatartáshalmazra azok sajátos jellegéből adódóan nem is lehet pontos definíciót adni - az adott rendelkezéseket nem lehet egységesen értelmezni sem, amely a kitagadás gyakorlati alkalmazásának elsődleges feltétele. Szintén elméleti és gyakorlati problémaként merül fel még, hogy számos kitagadási ok többféleképpen is értelmezhető. A megfoghatatlan kitagadási okok hazánk esetében leginkább a hatályos Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, a továbbiakban úgy is, mint Ptk.) szabályrendszerében nyertek teret, homályossá téve a jogintézmény jelentős részét. A kitagadás megfoghatatlanságának következménye a jövőben várhatóan vegyes lesz, ugyanis egyre több a kitagadást tartalmazó végrendelet, amelyekben a kitagadást jogszabályi hivatkozással, indokkal alátámasztva kell előadni, másrészt a személyes indokkal teli, kitagadást tartalmazó végrendeleteket számos esetben várhatóan nem fogják a kitagadottak elfogadni, ezért hagyatéki per is több lehet a jövőben, a bizonyítás pedig előreláthatólag nem lesz könnyű ezekben az esetekben.

Amint az látható lesz majd az értekezésben is, a kitagadás elméleti és gyakorlati problémái tehát összefüggnek. Az ugyanis, ami elméletben érthető, illetve ami fölött meglátszik az a jogalkotói szándék, amely a pontosan nem egyediesíthető eseteket igyekszik bizonyos elv mentén egy nagyobb csoportba tömöríteni és elméletileg megállja a helyét, az a gyakorlatban inkább problémát jelent. Az új szabályok igyekeznek széles skálán mozogva biztosítani minél teljesebben a kitagadás jogát, ám a rendelkezések homályossága okán a jogalkotói célt nem igazán sikerült elérni. Nem lehet ugyanis egyensúlyt találni a között a jogalkotói szándék között, amely igyekszik pontos térképet alkotni a kitagadási emberi magatartásokról és a között a gyakorlati probléma között, hogy kimondható legyen adott konkrét esetben a kitagadás jogossága, mert definíció híján nem lehet megállapítani az örökhagyó személyét sértő magatartás megvalósulását. Az elemzett külföldi országok esetében is elmondható, hogy a kettő kíváncsi betöltésére semelyik jogalkotó sem törekszik, mert vagy teljes végrendelezési szabadságot biztosít polgárainak, vagy csak kevés, de a lehető legpontosabban definiált kitagadási indokot sorolja fel jogszabályában.

Az értekezés a bevezetésből és három nagy részből áll, amelyeket fejezetekre, valamint esetenként alfejezetekre és al-alfejezetekre bontottuk.

A második rész a kötelesrész bevezetése előtti és utáni időszakot felölelve azt mutatja be, hogy a jogintézmény megjelenése előtt és azt követően miként rendezte a jogalkotó a törvényes és a végrendeleti öröklés szabályait, illetve azt kutatja, hogy milyen kezdeti nyomait találjuk a kötelesrésznek és az örökléstől való megfosztás lehetőségének az elemzett időszakokban. Betekintést nyerhetünk az ősiség hatálya alatt rendezett öröklési jogi jogviszonyokba, a törvényes és a végrendeleti öröklés jogvilágába és képet kaphatunk a Hármaskönyv napjainkig ható szabályozási megoldásairól is. A második részben, mint történeti részben a kötelesrész hazai jogrendszerben való megjelenésének körülményeit elemző részt is megtaláljuk. Betekintést nyerhetünk az ősiség eltörlésének folyamatába és a hazánkban 1853. évi május 1. napján hatályba lépett Osztrák Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseibe, illetve az azzal járó hazai öröklési szabályozási változások elemzésébe. A második részben külön fejezetben térünk ki a polgári törvénykönyv nélküli Magyarország ítélkezési gyakorlatának ismertetésére, valamint szintén külön fejezetben mutatjuk be a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959. évi Ptk.) alapján kialakult, az értekezés témája szempontjából lényeges bírósági gyakorlatot is.

A harmadik részben a kötelesrész és a kitagadás jogintézményeinek hatályos szabályozásáról olvashatunk egészen a kodifikáció kezdetétől napjainkig. A harmadik részben kísérletet tettünk az új szabályozással bevezetett kitagadási magatartások elemzésére akként, hogy milyen utat jártak be végső rendezésükig. A harmadik rész kimondottan részletesen foglalkozik az elemzett időszak alatt megjelent összes polgári törvénykönyvi tervezettel, azok öröklési jogi megoldásaival, kiemelve a

kötelesrész és a kitagadás rendezését., valamint a hatályos Ptk. alapján kialakult az értekezés témája szempontjából fontos bírósági gyakorlatot is igyekeztünk feltárni és elemezve bemutatni.

Az értekezés utolsó, negyedik részében nemzetközi kitekintés keretében megismerkedhetünk Németország, Ausztria, az Egyesült Királyság, valamint Franciaország törvényes és végrendeleti öröklésének szabályaival, az érdemtelenység és a kitagadás rendezésével, a vonatkozó jogelmélettel és esetenként az odavágó joggyakorlattal egyaránt.

II. A kutatás során alkalmazott módszerek

A téma feldolgozása során többféle kutatási módszer alkalmazására került sor, a történeti, a jogösszehasonlító, az interdiszciplináris megközelítés mellett a leíró és elemző módszert egyaránt segítségül hívtuk. Az általunk tanulmányozott jogintézményeknél jogtörténeti elemzés keretében vizsgálati körbe vontuk a hazai és a külföldi polgári jogi jogfejlődés során lezajlott kodifikációs folyamatok, reformok lényegi meghatározóit, bemutatva a kapcsolódó joganyag történeti fejlődését és ahol az lehetséges volt, azoknak a mai napig meghatározó elemeit is. Az értekezésben a kapcsolódó szabályozás részletes, elemző bemutatása mellett az idők során kialakult különböző jogelméleti álláspontok és a gyakorlati oldal megoldásainak egybevetését is célunknak tűztük ki, rámutatva arra, hogy jogszabályok által rendezett, egyértelműnek tűnő jogi definíciók, illetve fogalmak értelmezése és alkalmazása, azokból következtetések levonása a szabályozás történetében nem mindig ugyanarra a helyesnek tűnő eredményre vezettek.

A jogösszehasonlító módszert a kutatásunk során két irányban használtuk: egyrészt a különféle nemzetek jogrendszerének és a hazai szabályozásnak az összehasonlítására, másrészt pedig a magyar szabályozás történeti, kronológiai alakulásának bemutatására. Törekedtünk a jogfejlődés hazai szellemi termékeit egymással kellő kritikai szemlélettel összevetni, ahol lehetett kiemelni a jogintézmények pozitív fejlődését, valamint megemlítve az általunk negatívnak vagy előnytelennek gondolt szabályozási változást.

A hazai jogfejlődés kitagadásra vonatkozó szabályainak elemzése során világossá vált előttünk, hogy azokat erős interdiszciplináris nyitottság jellemzi a büntetőjog irányába: a jogalkotó a kitagadás okainak megállapítása és szabályozása során a társadalmi jelenségek változásait – vagyis szociológiai elemeket is - szem előtt tartva nemcsak magánjogi, hanem közjogi tényezőket, viszonyokat egyaránt figyelembe vett. Mindehhez kapcsolódóan elmondhatjuk azt is, hogy amennyiben az új szabályozás körülhatárolásra váró fogalmainak valódi tartalmát, azok lényegi meghatározóit szeretnénk megállapítani és esetleg az új rendelkezések várható hatását kívánjuk megjósolni, illetve kiszámítani, úgy a társadalom jelenségeinek múltbéli és jelen helyzetére is nagy

mértékben figyelemmel kell lennünk, hiszen a jogszabályok valójában a társadalomról is képet adnak.

Az értekezés forrásbázisának jelentős részét hazai és külföldi jogszabályok, a témához kapcsolódó magyar és külföldi bírósági döntések, továbbá a hazai és a külföldi jogi szakirodalom alkotják. A témához kapcsolódó hazai jogirodalmat és joggyakorlatot igyekeztünk széleskörűen felderíteni és áttanulmányozni, ennek nagy részét szerepeltetjük az értekezésben, kiemelt figyelmet fordítva a felsőházi, jogászgyűlési, különféle bizottsági viták elemzésére. A külföldi jogirodalom esetében ugyancsak a teljességre törekedtünk, ugyanakkor az értekezés terjedelmi korlátja miatt a felkutatott joganyag jelentős része nem kerülhetett bele jelen dolgozatba, azonban igyekeztünk a téma szempontjából releváns szakirodalmat és jogszabályokat ismertetni, valamint ahol erre lehetőség adódott, joggyakorlati példákat bemutatni.

III. A kutatás eredményeinek összefoglalása és azok hasznosítása

A kötelesrészrel kapcsolatban elmondhatóak tartjuk, hogy az idők folyamán ugyan többször is felvetődött annak a szabályozásból való eltörlése, ennek tárgyában éles hangvételű kritikák és javaslatok fogalmazódtak meg, ugyanakkor az örökhatyóhoz legközelebb állók vagyoni védelme érdekében a jogalkotók úgy döntöttek, hogy annak fenntartása hazánkban is indokolt. Láttuk, hogy a kötelesrész elleni érvek az elmúlt 170 évben ugyanazok voltak, és ugyanezt mondhatjuk el a szabályozásban tartásának indokairól is. A jogalkotó a Ptk. bevezetésével nem változtatott a kötelesrész jogi természetén és alapvető jellemzőin, azonban annak meghatározó részletszabályaiban figyelemreméltó módosításokat vezetett be és láthatóan megpróbált egyensúlyt teremteni az örökhatyók rendelkezési szabadsága és a kötelesrészre jogosultak védelme között. Ezt láthatjuk megjelenni a kötelesrész mértékének csökkentésében, a kötelesrész alapjába tartozó vagyonelemek növelésében és az ún. „kétéves szabály” bevezetésében is.

Láttuk, hogy az új szabályozás amellet, hogy a kötelesrész alapjának csökkentésére irányuló, a kötelesrészi igényt elvonó törekvések kivédését célozza, számos gyakorlati kérdést felvet és valószínűleg bizonyítási nehézségek kérdését is magával hozza majd.

A kitagadási magatartások bővítésével a jogalkotó ugyancsak az örökhatyók rendelkezési szabadságának kiterjesztése mellett tette le a voksát, a Ptk. kitagadásra vonatkozó szabályainak a korábbi szabályokkal való összevetéséből világosan láthatóvá válik, hogy az örökhatyó a korábbinál jóval szélesebb körben élhet a kitagadás jogával.

A hatályos kitagadási rendszer vonatkozásában álláspontunk szerint elmondható, hogy a kommentár, a kitagadási magatartások létrejöttének folyamatában szerepet játszó álláspontok, háttér indokok, továbbá az 1959. évi Ptk.-n, valamint polgári törvénykönyv nélküli ítélkezési

gyakorlaton alapuló tapasztalatok ismerete nélkül tartalmuk pusztán a törvényszövegből nem vezethető le, gyakorlati alkalmazásuk ezek nélkül szinte lehetetlen. Láttuk, hogy a gyakorlati problémák egyrészt abból fakadnak, hogy némely jogszabályi rendelkezéseket nem könnyű egységesen értelmezni, valamint némely kitagadási ok többféleképpen is értelmezhető. Ugyanakkor azt is megállapíthatónak tartjuk, hogy napjaink ítélkezésének nagyon nehéz feladata lenne a korábbi joggyakorlat termékei nélkül, mert úgy láttuk, hogy a gyakorlat a XIX. századtól kezdve a szabályozásban folyamatosan jelen lévő kitagadási magatartásokat kevés változtatással átvéve csupán az aktuális társadalmi viszonyokhoz igazította, mindvégig megtartva a szabályozás fő vonalait. Mind a kötelelő rész, mind a kitagadás jogintézményével kapcsolatban megállapíthatónak tartjuk, hogy a jogalkotó az idők folyamán folyamatosan figyelemmel volt a joggyakorlat alakulására, annak mentén igyekezett kialakítani az új szabályozást.

Mindkét jogintézmény kapcsán igyekeztünk egyaránt bemutatni az új szabályozás erősségeit és gyenge pontjait, hiányosságait, feltenni az alkalmazásukkal kapcsolatban bennünk felmerülő kérdéseket és szóvá tenni bizonytalanságainkat, több helyen javaslatunkat is. Az értekezés céljaként tűztük ki, hogy bemutassuk a kitagadási magatartások értelmezésének és alkalmazásának elméleti, valamint gyakorlati problémáit, nehézségeit, valamint a kitagadás és a kötelelő rész kapcsán rávilágítsunk az elemzett szabályozás erősségeire, negatív elemeire, néhol új vagy eltérő megoldási javaslatot kínálva.

Ennek keretében a következő összegző megállapításokra jutottunk és az alábbi javaslatokat fogalmaztuk meg az elemzett jogintézmények kapcsán.

Úgy gondoljuk, hogy a Ptk. szövegében nem teljesen egyértelműen van megfogalmazva az, hogy kit és milyen esetben illet kötelelő rész, pontosabban nem kellően hangsúlyos a szülők kötelelő részének másodlagossága. A Ptk. akként fogalmaz a kötelelő részre jogosultak meghatározása kapcsán - (7:75. §) -, hogy „Kötelelő rész illet meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét, ha az öröklés megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.” Az a meglátásunk, hogy a törvényes öröklésre vonatkozó szabályokat a Ptk. szövegéből több helyről kell összeszedni, azok megértéséhez a rendelkezésekhez fűzött magyarázat elengedhetetlen. A kötelelő részre jogosultság szabályaival kapcsolatban is hasonlóan gondolkodunk, a törvény szövege érzésünk szerint első olvasatra nem egyértelmű azzal, hogy rögzíti a kötelelő részre jogosultak körét, de nem hangsúlyozza ki azt a fontos tény, hogy a szülői kötelelő rész intézménye mikor is jut szerephez. Véleményünk szerint érdemes lenne akként fogalmazni a Ptk. 7:75. §-át, hogy „Kötelelő rész illet meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét. Amennyiben az örökhagyó leszármazója kötelelő részre jogosult, ennek leszármazóját, valamint az örökhagyó szülőjét kötelelő rész nem illeti.”

Levezettük, hogy olyan objektívnek tűnő estek, mint pl. az érdemtelenység körében megjelenő, az örökhatóság életére törés is számos gyakorlati kérdést vet fel, és megállapításunk szerint ez sem szintisztán büntetőjogi kategóriaként van jelen a szabályozásban, hanem abba a büntetendő cselekmények mellett beletartoznak az öröklésjogi értelemben felfogott örökös cselekmények is. Olvashattuk, hogy az érdemtelenység francia szabályozása véleményünk szerint felhívja a figyelmet annak fontosságára, hogy az örökhatóság élete elleni cselekmények nemcsak tettesként, hanem részesként is elkövethetőek, amely ugyan levezethető a magyar szabályozásból is, de csak több szakirodalom elolvasása után, indokolt lenne esetleg ennek hangsúlyozása a magyar jogirodalomban, kiemelten a kommentárookban.

Az örökhatóság végakaratainak akadályozása vagy megghiúsítása – mint második érdemtelenégi ok – kapcsán a feltüntetett jogesetek ismeretében megállapítottuk, hogy bármiféle tartalmi kialakítást, azaz pozitív-aktív részvételt a végrendelet létrejöttében is e pont körébe eső érdemtelenégi okként értékel a gyakorlat, nemcsak a végintézkedés szabad megnyilvánulásának megakadályozását. Véleményünk szerint a törvényszövegből a negatív oldal vezethető le, de a gyakorlat áttekintését követően ezek a negatív akadályozó magatartások jelen érdemtelenégi pontnak csak egy részét teszik ki, a másikat a gyakorlat által kimondott pozitív-aktív oldal.

Az életre törés a hagyatékban való részesülés céljából - mint harmadik érdemtelenégi ok – kapcsán úgy gondoljuk, hogy életszerűnek tűnő eseteket fed le a jogszabályhely és más államok szabályozásában is hasonló rendelkezéseket találunk, ugyanakkor úgy látjuk, hogy a norma rendkívül kis számú csoportot érinthet, ezért nem tartjuk valószínűnek, hogy a jövőben meggyökeresedne a gyakorlatban. Az nem ritkán előforduló eset, hogy valaki az örökhatóság örökösének életére tör, azonban ahogy a bemutatásra kerülő gyakorlati példák is láttatni engedték, ez szinte kivétel nélkül a kötelesrésztől jogosultak részéről kerül elkövetésre, így ezt az örökhatóságok végrendeletükben kitagadási okként hivatkozzák.

Az érdemtelenység kapcsán úgy látjuk, hogy az érdemtelenységnek a kitagadási magatartások első helyén történő szerepeltetése zavart kelt az ügyfelekben. Mindennapi gyakorlatunk során úgy látjuk, hogy az ügyfelek nagy része sosem hallott még az érdemteleniség jogi kategóriájáról és meglátva azt a kitagadási okok közt, eszükbe sem jut érdemteleniséget keresni máshol. Ennek okán álláspontunk szerint helyesebb lenne a kitagadási magatartások első helyén szereplő érdemteleniséget kiegészíteni a következőkkel: „Kitagadásnak van helye, ha a kötelesrésztől jogosult a) az örökhatóság után az e törvény 7:6. § (1) bekezdésében meghatározott esetekben öröklésre érdemtelen lenne;”.

Az örökhatóság sérelmére elkövetett bűncselekmény – mint második kitagadási ok – esetében elmondhatónak tartjuk, hogy ha benne maradt volna a szövegben a rokoni kapcsolatra tekintettel súlyosnak minősítés feltétele, meglátásunk szerint elmondható lett volna, hogy az örökhatóság ellen

elkövetett, büntetőjogi kategóriába tartozó cselekmények nem kaptak volna szabályozást a kitagadás rendszerében, csupán az élete ellen törés. Az örökhagyó sérelmére elkövetett bűncselekmény kitagadásként egyrészt az örökhagyó és az örököse közötti viszonyban értelmezendő, vagyis az öröklésjogilag felfogott módon megvalósult bűncselekménynek minősülő cselekmények tartoznak ide, de másrészt ide sorolhatóak a büntetőjog szerint bűncselekménynek minősülő esetek is.

Az örökhagyó hozzátartozóinak életére törés vagy sérelmükre elkövetett egyéb súlyos bűncselekmény – mint harmadik kitagadási ok – második fordulatát egyértelműen büntetőjogi kategóriának foghatjuk fel és büntetőjogi értékeléstől függ, a súlyos bűncselekmények fogalma teljesen objektív, az ítékezés ebbe a körbe korábban a büntető törvénykönyv szerint büntettnék minősülő eseteket sorolta, a Ptk. hatályba lépésével pedig már a vétségeket is is várhatóan ide fogja. A törvényes tartási kötelezettség súlyos megsértése – mint negyedik kitagadási ok – kapcsán a gyakorlati példák alapján láthatóvá vált, hogy a kitagadási oknak van egy jól meghatározható objektív oldala, ez pedig a tartási kötelezettség fennállása az örökhagyó és a kötelesrésze között, amelynek léte könnyen eldönthető. Van emellett a kitagadást megvalósító magatartásnak egy szubjektív oldala is, amely miatt az adott magatartás esetről-esetre való értékelése szükséges, ez pedig a fenti kötelezettségek „súlyos” megsértésének fennállása, amit mindig az adott eset körülményei között szükséges elbírálni. Ezen utóbbi mérlegelést igénylő oldalon belül az örökös, illetve az örökhagyói oldal vizsgálata egyaránt kiemelt alapfeltétel. Meglátásunk szerint egyértelműnek mondható, hogy a bíróságok a jogszabályhelyet szigorúan értelmezve járnak el jelen kitagadási ok értelmezése körében, vagyis ha az örökhagyó rászorultsága nem kimutatható az adott esetben, úgy nem állapítják meg a tartási kötelezettség súlyos megsértésén alapuló kitagadási ok érvényességét.

Az erkölcstelen életmód folytatása – mint ötödik kitagadási ok – a legszéleskörűbb gyakorlattal bíró, legkiforrottabb kitagadási ok szerintünk, melyhez sorolható magatartások köre - a társadalmi viszonyok változásával - várhatóan változni fog. A bírói gyakorlat következetesnek tűnik abban, hogy "az erkölcstelen életmód meghatározásának a közfelfogáson kell alapulnia, az örökhagyó szubjektív erkölcsi ítélete kitagadási okként nem fogadható el", és az is vizsgálendő, hogy az örökhagyó felrőhatóan közrehatott-e a kitagadott örökös kifogásolt életmódjának kialakulásában. Az ismertetett jogesetből egyrészt azt a következtetés vonhatjuk le, hogy a kitagadás túlnyomó részt érzelmi alapú döntés, de nem jelenti azt, hogy annak szándékolt öröklési jogi hatásai mellett az örökhagyó adott esetben érzelmileg és fizikailag is szakítani akar a kitagadott rokonával.

A még ki nem töltött végrehajtandó szabadságvesztés – mint hatodik kitagadási ok –véleményünk szerint kétségkívül erős erkölcsi színezettel bír: másvalaki személye vagy vagyona ellen megvalósított bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélt hozzátartozóját is kitagadhatja az

örökhagyó. Ez a kitagadási ok ugyanis alanyi kör nélküli, tehát leegyszerűsítve a hatályos szabályt a bárki sérelmére elkövetett bármilyen bűncselekményről szó lehet amit végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtottak és az még nem került kitöltésre. Úgy gondoljuk a végleges törvényszöveget tekintve, hogy a hangsúly a végrehajtandóságon van, tehát így a kívülág is valószínűleg értesül a kötelelésre jogosult elítéléséről, ugyancsak erősítve ezzel a kitagadási magatartás erkölcsi vonalát.

Az elvárható segítségnyújtás elmulasztása, mint hetedik kitagadási ok teljesen új a szabályozásban, így e körben kialakult bírói gyakorlatról nem lehet beszélni. E kitagadási okot jelen formájában értelmetlennek tartjuk, mert álláspontunk szerint olyan helyzeteket rendez, melyek beleillenek más kitagadási okok körébe (leszármazók esetében a durva hálátlanság, házastárs esetében a házastársi kötelesség durva megsértése esetkörébe). Meglátásunk az, hogy a méltatlanul viselkedő szülők speciális kitagadhatóságára lenne érdemes átalakítani ezt az esetkört, mely a durva hálátlanság alanyi oldalának fordítottja lenne. Végigtekintve a kitagadási okok rendszerét az örökhagyó szülei esetében nem találunk olyan kategóriát, amely megengedné, hogy a büntetőjogi kategórián kívüli, ám mégis emberileg érthető, indokolt, rendkívüli esetekben az örökhagyó kitagadhassa hozzá méltatlanul viselkedő felmenőit. Hangsúlyozzuk, hogy a szülő nemcsak kiskorú, hanem felnőtt gyermekével szemben is követhet el méltatlan, emberileg, erkölcsileg elítélendő magatartást, ezért álláspontunk szerint indokolt lenne a szülő - gyermek viszonyt mélyen megsértő szülők speciális kitagadhatóságát törvénybe iktatni, esetleg akként, hogy „A szülőjét az örökhagyó a vele szemben tanúsított súlyosan kifogásolható magatartás miatt is kitagadhatja.” A súlyosan kifogásolható magatartás meglátásunk szerint nem mutat átfedést az erkölcstelen életmód folytatásával, hiszen az a kitagadási ok többszöri alkalmat, folyamatosan tanúsított magatartást kíván, továbbá a tanúsított magatartásnak az alapvető társadalmi elvárásokkal, erkölcsi normákkal szembehelyezkedőnek, azokat sértőnek kell lennie. Az általunk felvázolt megoldásból felsejlik az egyediesítés kívánalma, az örökös-örökhagyó viszony sérülésének vizsgálata, ugyanakkor meglátásunk szerint ahogyan a durva hálátlanság vagy az erkölcstelen életmód kategóriáinál is, ez esetben is lehetséges lenne a súlyosan kifogásolható magatartást megvalósító cselekmények behatárolása. Meglátásunk szerint súlyosan kifogásolható magatartás lehet többek között az örökhagyótól megfelelő indok nélküli elfordulás, a kapcsolattartás elutasítása, a túrhetetlen viselkedés, az örökhagyó becsületét, jó hírnevét, társadalmi megítélését érintő cselekmények tanúsítása. Emellett az elvárható segítségnyújtás elmulasztását, mint kitagadási okot véleményünk szerint indokolt lenne kikapcsolni a szabályozásból leginkább azért, mert a megfogalmazás homályosnak és pontatlannak tűnik, más kitagadási pontokkal átfedést mutat.

A durva hálátlanság, mint nyolcadik kitagadási ok kapcsán megállapíthatónak tartjuk, hogy a jogalkalmazás már több, mint száz éve igényelte egy olyan szubjektív kitagadási kategória megjelenését, amely kívül esik a büntetőjogi kategória és a tartási kötelezettség megsértésén.

A gyakorlati elemzések során kiderült, a bíróságok jobb híján nagyon sokszor minősítettek olyan magatartásokat, eseteket az örökhagyó elleni bűncselekménynek, amelyek a bűncselekmény büntetőjogi fogalmától igen távol estek. Pontosan azért került kimondásra a korábbi gyakorlatban az, hogy nem az elkövetett magatartás büntetőjogi súlyából kell kiindulni, hanem azt az örökös-örökhagyó viszonyra figyelemmel kell minősíteni, mert a sokszor emberileg érthető kitagadási helyzeteket máshogyan nem lehetett volna kitagadásként értékelni. Ezen előbbi helyzetek igekezett elkerülni a jogalkotó a durva hálátlanság kategóriájának törvénybe iktatásával.

A szülőkre irányadó speciális kitagadási okot elemezve megállapítottuk, hogy a bizonyításánál nagy valószínűséggel komoly nehézségek fognak majd felmerülni az örökhagyó gyermekkorától a felnőttkorában történő kitagadásig eltelt idő hosszára figyelemmel. A Ptk. akként fogalmaz - (7:75. §) -, hogy „A szülőt az örökhagyó a sérelmére elkövetett olyan magatartás miatt is kitagadhatja, amely a szülői felügyeleti jog megszüntetésére ad alapot.” Számunkra nem tűnik igazságosnak egy nyilvánvalóan a múltban fennállt tényállást a jelen hatályos, adott esetben teljesen más szabályokkal minősíteni, ezért számunkra az „adott vagy adhatott volna alapot” kifejezés használata tűnik a legmegfelelőbbnek, azért, mert a kérdéses szülői magatartást a megvalósításakor hatályos jogszabályok alapján méltányos és – a jogszabályi változásokra figyelemmel - célszerű vizsgálni. Mindemellett úgy gondoljuk, hogy a leginkább objektív módozat és törvényi szóhasználat valójában az „adott alapot” kifejezés lenne annak kimondásával, hogy a szülői felügyeleti jog megszűnését határozat mondja ki.

A házastársi kötelezettség durva megsértése – mint utolsó, tizedik kitagadási ok -, körében a bíróságok a kitagadást akkor látják igazoltnak, ha a házastársak kölcsönös hűség és támogatási kötelezettségének megsértése történt, tehát a kitagadási ok tartalmát a törvényből levezetni ebben az esetben is szinte lehetetlen. A házastárs speciális kitagadhatóságát az új szabályozás alanyi módosítással vette át, mert a bejegyzett élettársat már nem találjuk a szabályozásban feltüntetve. A bejegyzett élettárs ugyanakkor a vonatkozó háttérjogszabály alkalmazásával a házastárssal azonos kötelezési igényt támaszhat, továbbá törvényes öröklésre jogosultnak is minősül. Véleményünk szerint érdemes lenne a törvényesszövegbe – a törvényes öröklésre jogosultak és a kötelezésre jogosultak közé egyaránt, továbbá a jelen speciális kitagadási ok szövegébe is - visszahelyezni a bejegyzett élettársat, mert így a norma hajlamos azt a benyomást kelteni, hogy az örökhagyó bejegyzett élettársa már nem minősül sem kötelezésre jogosultnak, sem törvényes örökösnek.

Külön alcímet szenteltünk a megbocsátás intézményének, kritikával illetve az előzetes megbocsátás jogintézményét, amely álláspontunk szerint az örökhagyó végintézkedési szabadságának

indokolatlan korlátozásaként van jelen a szabályozásban. Meglátásunk szerint ha a kitagadási ok megbocsátását követően az örökhagyó mégis úgy dönt, hogy kitagadja kötelesrésze jogosult hozzátartozóját az utána történő öröklésből, érzésünk szerint az örökhagyó a magatartást mégsem bocsátotta meg, ennek ellenére a törvény szerint azzal a jogkövetkezéssel kell szembenéznie, hogy akarata nem érvényesülhet, mert kötelesrészt mégis juttatnia kell vagyonából, ezért úgy látjuk, hogy az előzetes megbocsátás jogintézményét ki kellene kapcsolni a szabályozásból.

A kötelesrész alapjának hatályos szabályozása kapcsán úgy láttuk, hogy a kötelesrész alapjához számítható ingyenesen juttatott vagyonelemek körének 15-ről 10 évre csökkentése nem méltányos és nem kellően alátámasztott, ezen megközelítésből a kötelesrészi igények védelme csökkent, így azt indokoltnak látjuk 15 évre felemelni.

A jogalkotó a Ptk. bevezetésével lényeges módosítást hajtott végre az örökhagyónak a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolata előtt juttatott ingyenes adományai vonatkozásában. A szabályozás szerint nem tartoznak a kötelesrész alapjához azok az ingyenes adományok, amelyeket az örökhagyó a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését megelőzően bárkinek juttatott. Házasságból született gyermekek esetében már nem az első házasságkötés időpontját kell figyelembe venni a kötelesrésze jogosultság szempontjából, hanem minden gyermek tekintetében az adott házasságkötés időpontja lesz a meghatározó. Házastársak által örökbefogadott gyermekek esetében az adott házasság megkötésének dátuma lett a kötelesrésze jogosultság kezdete. Nem értünk egyet a Ptk.-hoz készült kommentárral abban, hogy a változás azt célozná, hogy a házastársak által közösen örökbe fogadott gyermekek az adott házasságból született gyermekekkel azonos helyzetbe kerüljenek, hiszen a korábbi szabályok alapján az örökhagyó összes gyermeke azonos helyzetben volt az örökhagyó utáni öröklést tekintve. A változással a gyermekek kötelesrészének alapja eltérő lesz, így az új szabály a hátrányos vagyoni megkülönböztetés miatt nem mondható igazságosnak, de a kötelesrész alapjáért való helytállás oldaláról nézve méltányosnak tekintjük, hiszen a korábbi szabályoktól eltérően nem állapít meg indokolatlanul hosszú idejű felelősségi helyzetet a megajándékozottak rovására.

Az újonnan szabályozásába felvett „kétéves szabállyal” kapcsolatban a 7.1.4.1. számú alfejezetben felvetett lehetséges problémák és bennünk felmerülő kérdések közül kiemelhető, hogy szerződést kötő eltartók és a kötelesrésze jogosultak védelme érdekében a legjobb megoldás a szerződések esetenkénti elbírálása volna, de a hatalmas munkateher okán egyszerűbb megoldás a meghatározott időtartamon belüli elszámolás. Szerintünk a mostanitól célravezetőbb lenne az a megoldás, amely az elemzett szerencseszerződés alapján való szerzést a kötelesrésze jogosultak irányában csak a ténylegesen nyújtott szolgáltatás értékének erejéig tekintené visszterhesnek, mégpedig nagyobb intervallum mellett mint a hatályos szabály, azok megkötésétől számított öt évig, mert a két év

annak rövidsége okán nem fogja elriasztani az eltartottakkal szerződni kívánó rosszhiszemű személyeket.

Megállapítottuk, hogy az új szabályozás a fenti szerencseelemet hordozó szerződések visszterhes jellegét megkötésüktől számított két éven belül ismeri el, a két éven túl kötött jogügyletek esetében azok teljes szerencse jellege érvényesül, a kötelesrészi igények védelmére pedig nem marad más jogi eszköz, mint azok érvénytelenségére hivatkozással pert indítani a 7.1.4. alfejezetben vázolt bizonyítási nehézségek léte mellett.

További kérdéseket vetett fel bennünk a „kétéves szabály” alkalmazhatósága a harmadik személyek javára létrehozott szerencseszerződésének esetében, valamint ezzel kapcsolatban a kötelesrész védelme. Megállapítottuk, hogy azokban a szerződésekben, ahol az örökhagyó is eltartotti minőségben vesz részt a jogviszonyban, az elszámolás az örökhagyó két éven belüli halálával megnyílik az érintett vagyonra, de a tartási szolgáltatások teljesítése folytatódik tovább a másik eltartott javára. Ezzel kapcsolatban az a meglátásunk, hogy az eltartó hátrányosabb helyzetben találja magát a valószínűleg nagyobb részében ingyenesnek minősülő ügylet miatt, mert a szerződés tárgyának adott értékével helyt kell állnia a kötelesrészre jogosultak felé, ugyanakkor a kötelezettségei még bizonytalan ideig tovább tartanak. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy a „kétéves szabály” bevezetésével a jogalkotó a harmadik személyek javára az örökhagyó tartása mellett kötött szerencseszerződések létrejöttének nagy valószínűséggel teljesen gátját szabta, hiszen kicsi annak a valószínűsége, hogy nem risztja el a helytállási és továbbszolgáltatási kötelezettség a leendő eltartókat. Ez általunk feltételezhetően a jogintézménynek e formája kiüresedéséhez fog vezetni mielőtt még gyökeret verhetett volna a gyakorlatban.

Mindent összevetve úgy látjuk, hogy az új kitagadási rendszer a kevés gyenge pontja ellenére is jól fogja szolgálni a jogalkalmazást, és az ítélkezés a korábbi judikatúra, valamint a széleskörű, könnyen megismerhető szakirodalom biztos bázisára bátran támaszkodva kezdheti meg, illetve folytathatja munkáját.

Bízunk benne, hogy a kutatás során összegyűjtött információkkal, megállapításainkkal, észrevételeinkkel és javaslatainkkal a gyakorlat munkáját segíteni tudjuk, a jogalkalmazás számára tudunk adni némi eligazítást, ötletet a kitagadási okok értelmezésének folyamatában.

IV. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

1. The national register of wills from theoretical and practical side (Doktoranduszok Fóruma kari szekciókiadvány, 2016.)
2. Az európai öröklési bizonyítvány, mint határon átnyúló öröklési jogérvényesítési eszköz (Doktoranduszok Fóruma kari szekciókiadvány, 2017.)

3. Living Will in Practice (Doktoranduszok Fóruma kari szekciókiadvány 2018.)
4. A kötelesrész, mint az örökhagyó szabad rendelkezési jogának alkotmányos korlátja (Közjegyzők közlönye, 2018/2.)
5. A törvényes öröklés, az érdemtelenység és a kitagadás jogintézményeinek rendezése a második magyar Polgári törvénykönyv megalkotásának folyamatában. lépéséig [Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2022/2.]
6. Bejegyzések a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2019.03.07.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/bejegyzesek-a-vegrendeletek-orszagos-nyilvantartasaba/>]
7. Néhány gyakorlati gondolat az élő végrendeletről [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2019.03.12.), <https://jogaszvilag.hu/szakma/nehany-gyakorlati-gondolat-az-elo-vegrendeletrol/>]
8. Erkölcstelen és hálátlan örökösök kitagadása [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2019.04.25.), <https://jogaszvilag.hu/szakma/erkolcstelen-es-halatlan-orokosok-kitagadasa/>]
9. Leszármazók kitagadása a kötelesrészből Németországban (Miskolci Jogtudó, 2019/1., 2019. április 24.)
10. Az egységes öröklési jog fejlődése és kitagadás a kötelesrészből Ausztriában a polgári törvénykönyv hatályba lépéséig [Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2019/1.]
11. A kitagadás jogintézményének történeti fejlődése Magyarországon az első Polgári Törvénykönyv hatályba lépéséig (XVI. Debreceni Doktorandusz Konferencia konferenciakötete, 2019.)
12. A közjegyző és a házastársi közös végrendelet [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020.01.15.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-kozjegyzo-es-a-hazastarsi-kozos-vegrendelet/>]
13. Magyar öröklési jog az októberi diploma után – 1. rész [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020.06.17.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/magyar-oroklesi-jog-az-oktoberi-diploma-utan/>]
14. Magyar öröklési jog az októberi diploma után – 2. rész [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020.06.24.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/magyar-oroklesi-jog-az-oktoberi-diploma-utan-2-resz/>]
15. Magyar öröklési jog az októberi diploma után – 3. rész [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020. 07.01.), <https://jogaszvilag.hu/szakma/magyar-oroklesi-jog-az-oktoberi-diploma-utan-3-resz/>]

16. Magyar öröklési jog az októberi diploma után – 4. rész [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020.07.08.) <https://jogaszvilag.hu/szakma/magyar-oroklesi-jog-az-oktoberi-diploma-utan-4-resz/>]
17. Magyar öröklési jog az októberi diploma után – 5. rész [Wolters Kluwer Kft. által üzemeltetett Jogászvilág szakmai portál (2020.07.15.) <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/magyar-oroklesi-jog-az-oktoberi-diploma-utan-5-resz/>]
18. Historical aspects of spouses' wills documented in the same deed (Doktoranduszok Fóruma kari szekciókiadvány, 2019.)
19. Some theoretical and practical questions about the joint wills (Doktoranduszok Fóruma kari szekciókiadvány, 2020.)
20. A magánjog egységesítésének korai kezdetei és az öröklés szabályozásának fejlődése a francia ancien régime időszakában [Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2019/2]
21. Deprivation of the reserved portions in France from the entry into force of the unified civil code till our present [Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2020/1. 51-67.]
22. Legislature concerning the entitlement to reserved portion in Teleszky István's draft law [Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, 2020/2.]
23. The development of the reasons for disinheriting from the reserved portions in Austria since the early days of the civil code (Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Kiadványai, 2020.)
24. Szülők és házastársak kitagadása a köteleSRészből Németországban (Miskolci Jogtudó, 2019/2., <https://jogtudo.uni-miskolc.hu/lapszamok/455/MISKOLCI-JOGTUDO---20192--szam>)
25. Öröklési jogi modell az Egyesült Királyságban – a köteleSRész fejlődése a XX. század első feléig (Miskolci Jogtudó, 2020/1., <https://jogtudo.uni-miskolc.hu/lapszamok/604/MISKOLCI-JOGTUDO---20201--szam>)
26. The settlement of the freedom of disposition of property upon death in Hungary before the introduction of the law of entail (ius aviticum) and following its proclamation (Miskolci Jogtudó, 2020/2. <https://jogtudo.uni-miskolc.hu/lapszamok/758/MISKOLCI-JOGTUDO---20202--szam>)
27. The codification of Hungarian private law on the turn of the 20th century: the first text of the Szász-Schwarz Gusztáv inheritance law draft (Országos Doktorandusz Konferencia kiadványa, 2020.)

28. Teleszky István öröklési jogi törvénytervezete, különös figyelemmel a törvényes öröklés rendezésére (Miskolci Jogi Szemle, 2021/1., https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/14853/8_makacsadrienn.pdf)
29. Az érdemtelenség és a kitagadás jogintézményeinek rendezése Magyarországon a XX. század elején [Publicationes Universitatis Miskolcinensis Sectio Juridica et Politica, 2021/1.]
30. The effect of the abolition of the entail system (ius avicium) and the entry into force of the Austrian Civil Code on the testamentary freedom in Hungary (Miskolci Jogtudó, 2021/1., https://jogtudo.uni-miskolc.hu/files/14418/6_Mak%C3%A1csA_MJ2021iss1art6.pdf)